

عوامل اجتماعی و محیطی مؤثر بر عملکرد تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان گناوه

وکیل حیدری ساریان^{۱*}، مینا زیارتی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۹/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۳/۷

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی و ارزیابی عوامل اجتماعی و محیطی مؤثر بر عملکرد تعاونی تولید روستایی شهرستان گناوه انجام گرفت. گردآوری داده‌های موردنیاز با استفاده از شیوه میدانی (پرسش‌نامه) انجام شد. جامعه آماری پژوهش ۹۶ کشاورز عضو تعاونی تولید شهرستان گناوه بودند. برای طراحی پرسش‌نامه از چهار شاخص اجتماعی در قالب ۲۱ نماگر و سه شاخص محیطی در قالب ۲۵ نماگر بهره گرفته شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره در محیط نرم‌افزار SPSS استفاده شد. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین تمام شاخص‌های عوامل اجتماعی و محیطی و عملکرد تعاونی تولید روستایی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. همچنین نتایج رگرسیون چندمتغیره نشان داد که از بین مؤلفه‌های عوامل اجتماعی، مؤلفه اعتماد اجتماعی با ضریب ۰/۶۷۰ و از بین مؤلفه‌های عوامل محیطی، مؤلفه مدیریت خاک با ضریب ۰/۵۴۰ بیشترین تأثیر را در عملکرد تعاونی‌های تولید داشته‌اند. برپایه نتایج ضریب بتا نیز مشخص شد که متغیر اعتماد اجتماعی با مقدار ۰/۷۸۵ و مدیریت خاک با مقدار ۰/۶۹۵ متغیرهای عملکرد تعاونی تولید روستایی را پیش‌بینی کردند. علاوه بر این، نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای نشان داد که متغیرهای عوامل اجتماعی و محیطی بر عملکرد تعاونی تولید مطلوب و تأثیرگذار بوده‌اند. از بین متغیرهای ذکر شده، متغیر اعتماد اجتماعی با میانگین ۳/۹۴ بیشترین تأثیر و متغیر مدیریت آب با میانگین ۳/۲۴ کمترین تأثیر را بر متغیر وابسته داشته‌اند.

واژه‌های کلیدی: تعاونی تولید، توسعه پایدار، توسعه روستایی، شهرستان گناوه، عوامل اجتماعی،

عوامل محیطی

۱. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل
* نویسنده مسئول
E-mail: vheidadri56@gmail.com
۲. دانشجوی کارشناسی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل

مقدمه

تعاونی‌های تولید روستایی سازمان‌هایی انعطاف‌پذیرند (ILO, 2007: 102) که به عنوان یکی از راهکارهای اساسی در زمینه مشارکت گسترده روستاییان در فرآیند توسعه روستاها و به عنوان ابزاری مهم جهت کمک به پیشرفت جوامع روستایی و کشاورزی، جهت ایجاد اشتغال و متنوع‌سازی منابع درآمدی به شمار می‌روند (United Nations, 2007). تعاونی‌های تولید در بر گیرنده گستره بسیار وسیعی از همکاری در انجام فعالیت‌ها هستند و از آن به مانند قسمتی از محیط پویا و فعال کشاورزی و درجه‌ای به سوی دنیای کشاورزی یاد شده است (Harper, 2010: 356). این شرکت‌ها قادرند ناهنجاری‌های ناشی از وجود قطعات کوچک و پراکنده و نامتجانس بودن زمین‌های زراعی و بسیاری از نارسایی‌های دیگر کشاورزان خرده‌پا را مرتفع ساخته و نقش مهمی در توسعه روستاها ایفا کنند. بدین ترتیب، تعاونی‌های تولید روستایی، به عنوان ابزاری کارآمد و عامل بسترساز توسعه روستایی، در برنامه‌های کلان توسعه کشور مطرح می‌شوند (قزل و کوهستانی، ۱۳۸۹: ۸۰-۸۱). این تعاونی‌ها از بدو تأسیس تاکنون، با سرعت نسبتاً زیادی رشد و گسترش یافته و مورد استقبال و توجه فراوان روستاییان قرار گرفته‌اند (پهلوانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۰۳)؛ زیرا رسالت این تعاونی‌ها ارتقای سطح دانش روستاییان و بهبود بهره‌برداری از منابع روستایی، جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها و برقراری توازن بین توسعه مناطق شهری و روستایی تعریف گردیده است و به عنوان عامل بسترساز توسعه روستایی در برنامه‌های کلان توسعه کشور مطرح شده‌اند.

بسط و توسعه تعاونی‌های تولید روستایی زمینه‌های حضور فعال و تأثیرگذار کشاورزان در توسعه روستاها و اقتصاد کشور را فراهم کرده است (صدیقی و درویشی‌نیا، ۱۳۸۱: ۳۱۴). بنابراین، به دلیل فعالیت گروهی روستاییان در تعاونی‌ها، میزان محصولات کشاورزی در واحد سطح بالا می‌رود و روستاییان به بیشترین سود دست می‌یابند و در نهایت به دلیل بالا رفتن ظرفیت‌های شناختی، روستاییان بهتر می‌توانند در تعیین سرنوشت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی خود مشارکت کنند (حیدری ساریان، ۱۳۸۵: ۲۲۷). لذا تعاونی‌های تولید یکی از مهم‌ترین نظام‌های بهره‌برداری

بهینه از منابع محدودند که سازمانی منسجم و خودجوش دارند و بر اصل برابری در بهره‌برداری از خدمات و کار جمعی مبتنی هستند. در این شرکت‌ها، اعضا در امور کشاورزی، دامپروری و دامداری، شیلات، عمران شهری و روستایی، صنعت و معدن و غیره فعالیت می‌نمایند. امروزه اکثر کشورهای جهان درصدد بهره‌برداری از تعاونی‌های تولید روستایی در جهت دستیابی به اهداف توسعه پایدارند. طبق برآورد فدراسیون بین‌المللی تولیدکنندگان محصولات کشاورزی، ۵۶۹ هزار نوع از این تعاونی‌ها در سراسر جهان فعالیت می‌کنند که حدود ۵۰ درصد از تولید کشاورزی از طریق آنها بازاریابی می‌شود (ملکی و ابراهیم‌زاده، ۱۳۷۸: ۱۳).

زارع (به نقل از شاه‌ولی و قیصاری، ۱۳۹۰: ۳۳) ادعان می‌دارد تعاونی یک شکل اقتصادی-کشاورزی است که با اتکا به نیروی اعضا و تصمیمات مشارکت‌جویانه از طریق مجامع عمومی و هیئت‌مدیره، ضمن حفظ وحدت سه اصل مالکیت، حاکمیت و فاعلیت تسهیل‌گری فرایند تولید را میسر می‌سازد و با هدف کاهش هزینه‌های تولید و افزایش درآمد کشاورزان با انگیزه‌های فردی تأسیس می‌گردد. داینکا (Downinga, 2005: 426) معتقد است که تعاونی‌های تولید سبب می‌گردند روستاییان از فرصت‌هایشان به نحو مطلوب استفاده کنند و ثروت و توانمندی‌شان در جامعه افزایش یابد و تعادل بیشتری برای اعضا به وجود آید.

چامپکو (Champoko, 2006: 58) معتقد است تعاونی‌های تولیدی رهیافتی مناسب جهت دستیابی به توسعه اقتصادی و اجتماعی و همچنین تحقق عدالت اجتماعی محسوب می‌گردند. به زعم الکساندر (Alexander, 2009: 548) بین روحیه جمع‌گرایی، میزان تحصیلات و میزان سابقه مدیریتی با عملکرد تعاونی‌های تولید ارتباط وجود دارد.

از دیدگاه کرمی و آگهی (۱۳۸۹: ۳۵) از شرایط لازم برای موفقیت تعاونی‌ها دستیابی به الگوها، شیوه‌ها، دستورها و نگرش‌هایی است که تمام زمینه‌های لازم و ممکن را برای برآوردن نیازهای مادی و معنوی اعضا فراهم سازند (کرمی و آگهی).

(امینی و اسماعیلی فلاح، ۱۳۸۷: ۲۸۳-۲۸۶) بر این اعتقادند که سابقه عضویت در تعاونی، ساختار تعاونی، سرمایه تعاونی، رشد سهام هر عضو، سواد اعضا، مشارکت و سطح برخورداری از آموزش و سطح آگاهی اعضا، سابقه مدیریت، شناخت، و سن افراد بر عملکرد تعاونی‌ها تأثیرگذارند. بنابراین، عوامل متنوع و مختلفی در ایجاد، گسترش و تداوم عملکرد تعاونی‌ها مؤثرند که از مهم‌ترین آنها می‌توان به تأثیر عوامل مکانی - جغرافیایی اشاره کرد. این دسته از عوامل ضمن فراهم کردن شرایط لازم برای گسترش نوع خاصی از فعالیت، می‌تواند دسترسی به بازار مصرف، مواد اولیه، نیروی کار، کاهش هزینه‌های تولید و غیره را ممکن می‌سازد (شعبانعلی فمی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۱۸). بر اساس این مطالعات می‌توان دریافت که موفقیت یک تعاونی به وسیله اعضای آن و ویژگی‌هایشان تعیین می‌شود که شامل سطح دانش و اطلاعات اعضا از خود سازمان، میزان و سطح آموزش آنها، مهارت‌های فنی، مشارکت و ارتباط بین اعضا و مدیریت است (Garnevska et al., 2011). دسته دیگر عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تعاونی‌ها، عوامل برون‌سازمانی‌اند که باید با عوامل داخلی واکنش نشان دهند (Azadi et al., 2010:3) و به دو دسته الف) رابطه تعاونی با سازمان‌های دولتی و ب) رابطه تعاونی با سازمان‌های غیردولتی تقسیم می‌شوند که در خارج از فضای درون‌سازمانی بر چگونگی روند فعالیت‌ها تأثیر می‌گذارند و بسته به کیفیت و کمیت، با شرکت‌های تعاونی رابطه برقرار می‌کنند و به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر اثربخشی نیروها، امکانات و منابع و در نتیجه بر میزان موفقیت مدیران و شرکت تأثیر می‌گذارند (نکویی نائینی و همکاران، ۱۳۸۸: ۶).

بر اساس آخرین آمار، تعداد ۱۲۳۰ تعاونی تولید در کشور فعال‌اند که ۵۸۶۸ روستا را تحت پوشش دارند. در شهرستان گناوه واقع در استان بوشهر نیز یک شرکت تعاونی در حال فعالیت می‌باشد. این شرکت در سال ۱۳۷۷ در دهستان رودحله شمالی تأسیس شد و هم‌اکنون روستاهای محمدی، مجنون و قلعه سرهان را تحت پوشش خود دارد. در این شهرستان، سطح زیر کشت اراضی اعضای تعاونی ۲۱۰۰ هکتار می‌باشد. از این مقدار ۱۱۰۰ هکتار اراضی آبی و ۱۰۰۰ هکتار اراضی دیم است. از این جهت که وجود تعاونی تولید و تأثیر آن در اشتغال‌زایی مردم و خصوصاً روستاییان بسیار اهمیت دارد و عوامل بسیاری در عملکرد آنها نقش دارند و نیز به دلیل لزوم توجه به ارتقای

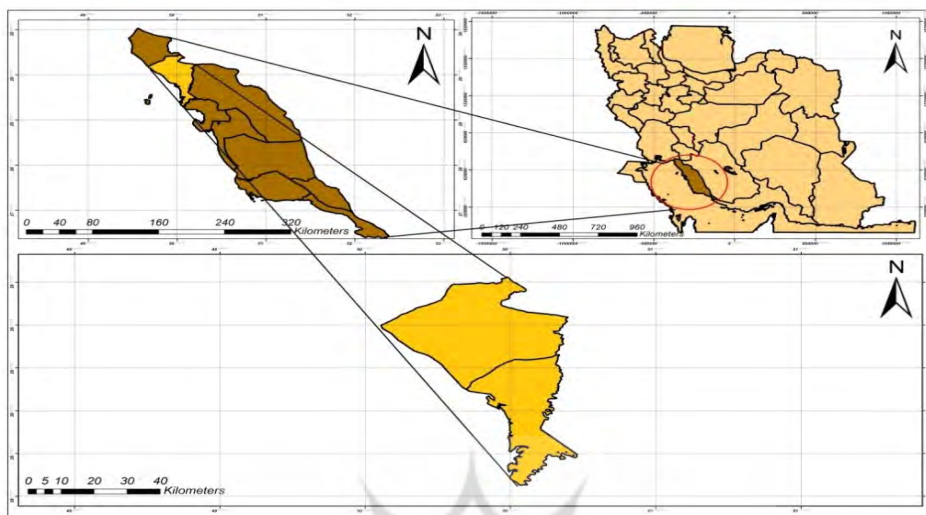
عملکرد این سازمان‌ها، تحقیق حاضر با هدف پاسخ به این سؤال اساسی انجام شد: عوامل اجتماعی از جمله اعتماد اجتماعی، همبستگی اجتماعی، مشارکت اجتماعی و غیره و همچنین عوامل محیطی مانند مدیریت آب، مدیریت خاک و مدیریت استفاده از نهاده‌های شیمیایی و غیره بر عملکرد تعاونی‌های تولید روستایی چه تأثیراتی دارند؟ در این راستا با بررسی عوامل اجتماعی و محیطی مؤثر بر عملکرد تعاونی‌های تولید روستایی، به ارائه راهکارهای ارتقای جایگاه بخش تعاون در تصمیم‌گیری‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت پرداخته شد تا از این رهگذر بتوان به اهداف بخش تعاون در برنامه‌های توسعه و تعمیم عدالت اجتماعی دست یافت.

با توجه به آنچه مطرح شد، پژوهش حاضر مشخصاً درصدد دستیابی به اهداف زیر است:

- بررسی ارتباط بین عوامل اجتماعی و محیطی و عملکرد تعاونی‌های تولید
- بررسی میزان اثرگذاری شاخص‌های اجتماعی و محیطی بر عملکرد تعاونی‌های تولید
- بررسی وضعیت تعاونی‌های تولید از دیدگاه اعضا

مواد و روش‌ها

شهر بندری گناوه در طول جغرافیایی ۵۰ درجه و ۳۱ دقیقه و عرض جغرافیایی ۲۰ درجه و ۳۴ دقیقه قرار دارد. بندر گناوه مرکز شهرستان گناوه در ۱۶۰ کیلومتری شمال غربی بوشهر و در کرانه خلیج فارس واقع شده است. این شهرستان با مساحتی حدود ۱۸۳۷ کیلومترمربع در ساحل شمالی خلیج فارس قرار دارد و از شمال به دیلم، از جنوب به بوشهر، از شرق به نورآباد در استان فارس و از غرب به آب‌های خلیج فارس محدود شده است. آب‌وهوای گناوه گرم و مرطوب است و میزان بارندگی سالانه به‌طور متوسط ۱۵۰ میلی‌متر می‌باشد. (احدنژاد، ۱۳۸۹: ۶).

شکل ۱. نقشه موقعیت شهرستان گناوه در استان بوشهر و ایران،

این پژوهش در سال ۱۳۹۴ انجام شد. پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی و از لحاظ هدف، کاربردی و رویکرد حاکم بر آن از نوع کمی است. جامعه آماری پژوهش ۹۶ کشاورز عضو تعاونی تولید شهرستان گناوه است. حجم نمونه به علت کم بودن حجم جامعه آماری، شامل تمام اعضای تعاونی تولید است که پراکندگی آنها در سطح روستاهای تحت پوشش بر حسب نسبت جمعیت آنها می‌باشد (جدول ۱).

جدول ۱. تعداد اعضای تعاونی تولید شهرستان گناوه

روستا	جمعیت	تعداد اعضا	حجم نمونه
محمدی	۴۲۳	۵۹	۵۹
مجنون	۱۱۱۷	۲۶	۲۶
قلعه سرهان	۴۹	۱۱	۱۱
جمع	۵۸۹	۹۶	۹۶

منبع: سرشماری، ۱۳۹۰؛ سازمان تعاون روستایی استان بوشهر، ۱۳۹۳

جهت گردآوری داده‌ها از دو شیوه کتابخانه‌ای (فیش برداری جهت تدوین پیشینه پژوهش و مبانی نظری) و میدانی (مصاحبه و پرسش‌نامه) استفاده گردید. پرسش‌نامه طراحی شده بر مبنای چهار شاخص اجتماعی (مسئولیت‌پذیری، همبستگی، مشارکت و اعتماد اجتماعی) در قالب ۲۱ گویه

و سه شاخص محیطی (مدیریت آب، مدیریت خاک و مدیریت استفاده از نهاده‌های شیمیایی) در قالب ۲۵ گویه (جدول ۲) در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) طراحی گردید.

جدول ۲: شاخص‌ها و گویه‌های به‌کاررفته در پژوهش

شاخص	متغیر	گویه
تعاونی‌های تولید عملکرد		۱-خدمات ارائه شده، ۲-میزان موفقیت تشکل‌ها در رفع نیاز کشاورزان، ۳-بازاریابی و فروش، ۴- یکپارچه‌سازی اراضی، ۵-بسته‌بندی و انبار محصولات، ۶- وسایل حمل و نقل محصولات کشاورزی، ۷-آموزش و ترویج، ۸-تهیه بذر اصلاح شده، ۹-اقدامات آموزشی، ۱۰-فعالیت‌های مشارکتی
	مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۱- مسئولیت‌پذیری در انجام امور روستا، ۲- مسئولیت‌پذیری در قبال سایر اهالی، ۳- منتظر دولت بودن در انجام امور، ۴- مسئولیت‌پذیری در انجام کارها، ۵- رضایت خاطر در انجام امور خانوادگی
اجتماعی	همبستگی اجتماعی	۱- هم‌دلی و یکپارچگی بین مردم، ۲- حل اختلافات بین مردم به‌صورت کدخداه‌مانشانه، ۳-نوع رفتار روستاییان با اعضای جدید، ۴-تمایل به حضور در مکان‌های عمومی روستا، ۵-میزان درگیری و نزاع بین اعضا
	مشارکت اجتماعی	۱- مشارکت در برنامه‌های عمرانی روستا، ۲- هم‌فکری و مشارکت در جهت رفع مشکلات روستا، ۳-تشویق روستاییان برای شرکت در فعالیت‌های اجتماعی، ۴- همکاری با دست‌اندرکاران شرکت، ۵-شرکت در جلسه‌های عمومی روستا، ۶-آمادگی جهت مشارکت بدون دریافت دستمزد
مدیریتی	اعتماد اجتماعی	۱- اعتماد به شرکا در محیط کار، ۲- اعتماد به توصیه‌های هیئت‌مدیره و کارکنان شرکت، ۳- اعتماد به مسئولان تعاونی، ۴- اعتماد به سایر مردم، ۵- اعتماد به توانایی انجام کار گروهی
	مدیریت خاک	۱- رعایت اصول آیش، ۲-رعایت اصول تناوب زراعی برای کنترل علف‌های هرز، ۳-رعایت زمان شخم مناسب، ۴-رعایت تاریخ کاشت، ۵- رعایت عمق کاشت، ۶- روش شخم مناسب، ۷-استفاده از بذرهای اصلاح‌شده، ۸- تغییر الگو و شیوه کشت، ۹- کنترل فرسایش خاک، ۱۰- حفظ بقایای گیاهی و نسوزاندن آنها به‌منظور کاهش کیفیت خاک، ۱۱- تسطیح زمین‌های زراعی
	مدیریت آب	۱-استفاده از روش آبیاری قطره‌ای، ۲- استفاده از روش آبیاری بارانی آبیاری، ۳- اجرای طرح پوشش انهار، ۴- جایگزینی محصولات دیم، ۵- تغییر در فنون آبیاری، ۶- استفاده از آب لوله‌کشی در انتقال آب به مزرعه، ۷- آبیاری در شب و ساعات خنک روز، ۸- میزان استفاده از پتانسیل‌های محیطی (مواد اولیه و ...)
مدیریت استفاده از نهاده‌های شیمیایی	۱- میزان استفاده از کود شیمیایی، ۲- مصرف کودهای گیاهی، ۳- مصرف کودهای حیوانی، ۴- میزان مصرف سموم، ۵- تقویت خاک با استفاده از کود رومی، ۶- از بین بردن علف‌های هرز با استفاده از سموم شیمیایی	

منبع: یافته‌های تحقیق

برای تعیین روایی پرسش‌نامه از نظر متخصصان و صاحب‌نظران این حوزه بهره‌گرفته شد که پس از بررسی‌ها و تغییرات لازم، روایی آن در سطح مطلوب برآورد گردید. برای تعیین پایایی ابتدا تعداد ۳۰ پرسش‌نامه در بین نمونه به صورت پیش‌آزمون توزیع گردید و سپس بر اساس ضریب آلفای کرونباخ میزان پایایی آن ۰/۸۴ برآورد شد که نشان می‌دهد پرسش‌نامه قابلیت اعتماد بالایی دارد و از همبستگی درونی مناسبی برخوردار است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده در محیط نرم افزار SPSS از آزمون آماری شاپیرو-ویلک (برای بررسی نرمال بودن متغیرها)، ضریب همبستگی پیرسون (جهت بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته)، رگرسیون چندمتغیره (جهت بررسی پیش‌بینی تأثیر یک یا چند متغیر مستقل بر وابسته) و آزمون χ^2 (برای بررسی دیدگاه اعضای تعاونی نسبت به عملکرد عوامل مورد بررسی) بهره‌گرفته شد.

نتایج و بحث

یافته‌های توصیفی پژوهش نشان داد از بین ۹۶ کشاورز عضو تعاونی تولید ۸۹ عضو (۹۲/۷۱) مرد و ۷ عضو (۷/۲۹) زن بوده‌اند. در زمینه وضعیت تأهل، ۸۴ پاسخگو (۸۷/۵) متأهل و ۱۲ پاسخگو (۱۲/۵) مجرد بودند. از بین چهار رده سنی در نظر گرفته شده، بیشترین فراوانی یعنی ۴۲ نفر در محدوده سنی ۳۶-۴۵ سال قرار داشتند که ۴۳/۷۵ درصد پاسخگویان را شامل می‌شد. از لحاظ میزان تحصیلات، از بین چهار مقطع تحصیلی مورد نظر، تحصیلات بیشتر اعضا (۵۳ نفر) در مقطع متوسطه قرار داشت.

در ادامه پژوهش جهت بررسی نرمال بودن متغیرها از آزمون شاپیرو-ویلک استفاده گردید. در این آزمون فرض صفر نشانگر نرمال بودن متغیرهاست و اگر سطح معنی‌داری بیشتر از ۰/۰۵ باشد نرمال بودن داده‌ها تأیید می‌گردد. همان‌گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد، در تمام متغیرهای مورد استفاده در پژوهش سطح معنی‌داری از سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر و لذا توزیع تمام متغیرهای پژوهش نرمال است.

جدول ۳. نتایج آزمون شاپیرو- ویلک

مدیریت مصرف	مدیریت آب	مدیریت خاک	اعتماد اجتماعی	مشارکت اجتماعی	همبستگی اجتماعی	مسئولیت پذیری اجتماعی
۱/۰۱	۰/۷۸	۱/۱۳	۱/۰۴	۰/۹۵	۰/۸۲	۱/۰۶
سطح معنی داری	۰/۱۹	۰/۶۲	۰/۲۴	۰/۳۷	۰/۴۵	۰/۳۹

منبع: یافته‌های پژوهش

برای تعیین رابطه بین متغیرهای تحقیق از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. با توجه به اینکه سطح معنی داری مشاهده شده برای تمام شاخص‌ها برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد، می‌توان گفت بین عوامل محیطی و اجتماعی و عملکرد تعاونی تولید ارتباط وجود دارد. در بین شاخص‌های چهارگانه اجتماعی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی (۰/۵۳۱) و در بین عوامل محیطی، مدیریت استفاده از نهاده‌های شیمیایی (۰/۶۷۰) بیشترین همبستگی را با عملکرد تعاونی‌های تولید دارند (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج ضریب همبستگی پیرسون میان متغیرهای مستقل و متغیر وابسته عملکرد

تعاونی‌های تولید

متغیر مستقل	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۰/۵۳۱	۰/۰۰۰
همبستگی اجتماعی	۰/۳۶۸	۰/۰۰۰
مشارکت اجتماعی	۰/۴۹۵	۰/۰۰۰
اعتماد اجتماعی	۰/۵۲۸	۰/۰۰۰
مدیریت خاک	۰/۲۷۸	۰/۰۰۰
مدیریت آب	۰/۳۰۹	۰/۰۰۰
مدیریت استفاده از نهاده‌های شیمیایی	۰/۶۷۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

در ادامه، برای تعیین سهم یک یا چند متغیر مستقل در متغیر وابسته از رگرسیون چندمتغیره استفاده گردید. نتایج ضریب رگرسیون چندمتغیره (جدول ۵) نشان می‌دهد با توجه به سطح معنی‌داری آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۵، از بین شاخص‌های اجتماعی، شاخص اعتماد اجتماعی با ضریب ۰/۶۷۰ و از بین شاخص‌های محیطی، شاخص مدیریت خاک با ضریب ۰/۵۴۰ بیشترین تأثیر را بر متغیر مستقل و لذا توان پیش‌بینی عملکرد تعاونی‌های تولید روستایی را داشته‌اند.

جدول ۵. نتایج ضریب رگرسیون چند متغیره مؤلفه‌های اجتماعی و محیطی

متغیر پیش‌بین	ضریب	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل‌شده	مقدار f	سطح معنی‌داری
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۰/۳۴۹	۰/۱۲۳	۰/۱۲۱	۵۳/۴۸	۰/۰۰۰
همبستگی اجتماعی	۰/۵۳۱	۰/۲۹۸	۰/۲۹۶	۱۹۹/۳۵	۰/۰۰۰
مشارکت اجتماعی	۰/۲۸۹	۰/۰۸۳	۰/۰۸۱	۳۵/۷۸	۰/۰۰۰
اعتماد اجتماعی	۰/۶۷۰	۰/۴۲۲	۰/۴۲۰	۲۵۸/۳۲	۰/۰۰۰
مدیریت خاک	۰/۵۴۰	۰/۲۳۱	۰/۲۲۸	۱۰۱/۸۲	۰/۰۰۰
مدیریت آب	۰/۳۵۲	۰/۱۳۲	۰/۱۳۰	۵۴/۵۹	۰/۰۰۰
مدیریت استفاده از نهاده‌های شیمیایی	۰/۴۹۲	۰/۲۳۵	۰/۲۳۳	۱۰۵/۹۸	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

جدول ۶ نشان می‌دهد که متغیرهای اعتماد اجتماعی با ضریب بتای ۰/۷۸۵ و مدیریت خاک با ضریب بتای ۰/۶۹۵، عملکرد تعاونی تولید روستایی را پیش‌بینی می‌کنند. با توجه به اطلاعات به دست آمده و معنی‌دار بودن مدل نهایی رگرسیون چندمتغیره در این پژوهش، با معادله زیر می‌توان اثرگذاری عوامل اجتماعی و محیطی را در عملکرد تعاونی تولید در منطقه مورد مطالعه تخمین زد:

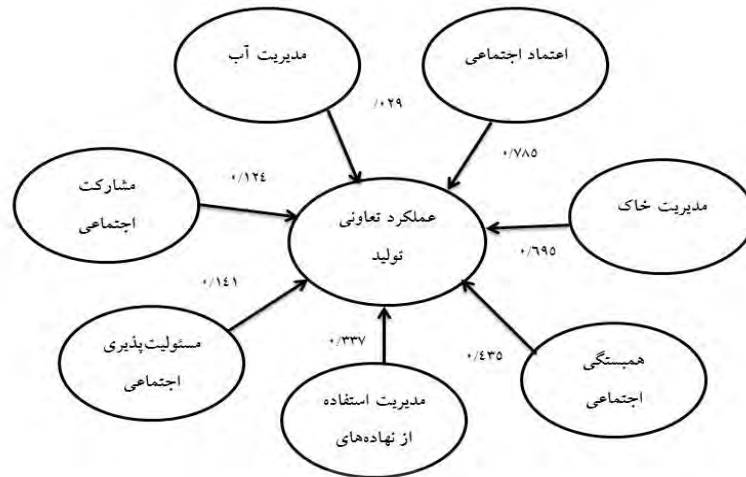
$$y = 0.954 + 0.335(x_1) + 0.032(x_2) + 0.027(x_3) + 0.338(x_4) + 0.235(x_5) + 0.025(x_6) + 0.022(x_7) + \beta$$

جدول ۶. نتایج ضریب بتا

P	t	ضرایب غیراستاندارد			متغیر پیش‌بین
		BETA	SE	B	
۰/۰۰۰	۳/۱۴		۰/۸۳۶	۰/۹۵۴	عدد ثابت (عرض از مبدأ)
۰/۰۰۰	۱۱/۵۱	---	۰/۰۲۸	۰/۳۳۵	مسئولیت‌پذیری اجتماعی (x1)
۰/۰۰۰	۰/۶۵۱	۰/۱۴۱	۰/۰۲۴	۰/۰۳۲	همبستگی اجتماعی (x2)
۰/۰۰۰	۲/۴۲	۰/۴۳۵	۰/۰۳۷	۰/۰۲۷	مشارکت اجتماعی (x3)
۰/۰۰۰	۷/۴۹	۰/۱۲۴	۰/۰۳۵	۰/۳۳۸	اعتماد اجتماعی (x4)
۰/۰۰۰	۵/۵۴	۰/۷۸۵	۰/۰۲۸	۰/۲۳۵	مدیریت خاک (x5)
۰/۰۰۰	۰/۰۲۲	۰/۶۹۵	۰/۰۴۵	۰/۰۲۵	مدیریت آب (x6)
۰/۰۰۰	۰/۷۸۵	۰/۰۲۹	۰/۰۲۹	۰/۰۲۲	مدیریت استفاده از نهاده‌های شیمیایی (x7)

منبع: یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج حاصل از ضریب بتا، سهم و نقش متغیر اعتماد اجتماعی در تبیین متغیر وابسته عملکرد تعاونی تولید بیش از سایر متغیرهاست. متغیرهای مدیریت خاک، همبستگی اجتماعی، مدیریت استفاده از نهاده‌های شیمیایی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مشارکت اجتماعی در اولویت‌های بعدی قرار دارند (شکل ۲).

شکل ۲. اهمیت نسبی متغیرهای مستقل در عملکرد تعاونی تولید

به منظور بررسی دیدگاه اعضای تعاونی تولید درباره عملکرد این تعاونی از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده گردید. نتایج آزمون نشان می‌دهد که مقدار میانگین تمام شاخص‌ها بالاتر از ۳ یعنی حد مطلوب (عدد ۳ معادل ۶۰ درصد پاسخگویان) است. همچنین سطح معنی‌داری تمام شاخص‌ها ۰/۰۰۰ برآورد گردید و می‌توان گفت بر اساس نظر اعضا، عوامل اجتماعی و محیطی بر عملکرد تعاونی‌های تولید دارای تأثیر مثبت و مطلوب هستند. از بین شاخص‌های ۷ گانه اجتماعی و محیطی، شاخص اعتماد اجتماعی با مقدار ۳/۹۴ دارای بیشترین تأثیر و شاخص مدیریت آب با مقدار ۳/۲۴ دارای کمترین تأثیر بر عملکرد تعاونی تولید بوده است (جدول ۷).

جدول ۷. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای

متغیرها	مقدار t	میانگین	سطح معنی‌داری	سطح اطمینان حد پایین	سطح اطمینان حد بالا
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۱۵/۲۱۱	۳/۵۲	۰/۰۰۰	۰/۵۲۲۱	۴/۱۲۳
همبستگی اجتماعی	۱۸/۱۱۹	۳/۳۴	۰/۰۰۰	۰/۳۴۱۹	۰/۳۶۴۳
مشارکت اجتماعی	۱۹/۶۰۸	۳/۵۸	۰/۰۰۰	۰/۳۸۹۲	۰/۶۱۳۸
اعتماد اجتماعی	۱۸/۷۹۶	۳/۹۴	۰/۰۰۰	۰/۵۴۱۱	۰/۶۲۲۵
مدیریت خاک	۱۷/۳۴۱	۳/۶۸	۰/۰۰۰	۰/۳۸۷۳	۰/۴۳۲۱
مدیریت آب	۸/۱۳۸	۳/۲۴	۰/۰۰۰	۰/۲۹۲۱	۰/۴۸۲۵
مدیریت استفاده از نهاده‌های شیمیایی	۱۱/۹۶۵	۳/۵۹	۰/۰۰۰	۰/۴۹۲۳	۰/۶۶۲۹

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل اجتماعی و محیطی در عملکرد تعاونی تولید شهرستان گناوه انجام شد. متغیرهای مستقل این پژوهش شامل عوامل اجتماعی و محیطی بودند که از طریق شاخص‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی، همبستگی، مشارکت، اعتماد، مدیریت خاک، آب و مدیریت استفاده از نهاده‌های شیمیایی بررسی شدند و متغیر وابسته نیز عملکرد تعاونی تولید بود که از طریق ده شاخص تعریف و عملیاتی گردید. نتایج پژوهش (ضریب رگرسیون چندمتغیره) نشان داد که مهم‌ترین عامل مؤثر در عملکرد تعاونی‌های تولید اعتماد اجتماعی است که از عوامل تأثیرگذار بر آن می‌توان اعتماد به شرکا در محیط کار، اعتماد به توصیه‌های هیئت مدیره، اعتماد به مسئولان تعاونی و توانایی انجام کار گروهی را برشمرد. مؤلفه تأثیرگذار دوم مدیریت خاک است که رعایت اصول آیش، تناوب زراعی، زمان کاشت، حفظ بقایای گیاهی، استفاده از بذرها اصلاح‌شده، روش شخم مناسب و رعایت تاریخ کشت بر آن تأثیر مثبت داشته‌اند.

بر اساس نتایج ضریب همبستگی، رابطه بین تمامی متغیرهای مستقل با متغیر وابسته عملکرد تعاونی تولید مثبت و معنی‌دار بود و در نتیجه هرچه میزان متغیرهای عوامل اجتماعی و محیطی بیشتر باشد، تعاونی تولید دارای عملکرد بهتری است و در واقع این ۲ عامل بر عملکرد تعاونی‌های تولید تأثیرگذار بوده‌اند.

نتایج ضریب بتا نیز نشان داد که متغیرهای اعتماد اجتماعی، مدیریت خاک، همبستگی اجتماعی در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند و مدیریت آب کمترین میزان بتا را دارد. نتایج آزمون t نیز که به منظور بررسی میانگین متغیرها استفاده شد، نشان داد که از میان میانگین متغیرهای مورد مطالعه، اعتماد اجتماعی و مدیریت خاک میانگین بالاتری نسبت به سایر متغیرها دارند و سطح معنی‌داری تمام شاخص‌ها کمتر از ۰/۰۵ است و بنابراین رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

نتایج این پژوهش با یافته‌های مطالعه باصری و همکاران (۱۳۸۹)، شاه ولی و قیصری (۱۳۹۰)، حیدری ساربان (۱۳۹۱) بوذرجمهری و هادیزاده بزاز (۱۳۹۲)، حیدری ساربان و باختر (۱۳۹۵)،

اسکریمزور و همکاران (Scrimgeour et al., 2006)، کروز و همکاران (Krause et al., 2006)، اسپالاردو و همکاران (Espallardo et al., 2009) و ماتیالو (Muthyalu., 2013) هم‌خوانی دارد. در کل، نتایج تحقیق نشان داد عوامل اجتماعی و محیطی از عوامل اصلی تأثیرگذار در عملکرد تعاونی تولید از طریق هم‌دلی و بکرنگی بین مردم، آموزش، مشارکت در فعالیت‌های عمرانی، مشارکت در امور روستا، اتکا به خود و منتظر دولت نبودن، اعتماد به توانایی انجام کار گروهی، اعتماد به شرکا، حل اختلافات، استفاده از شیوه‌های نوین آبیاری، حفظ بقایای گیاهی، رعایت اصول آیش، کنترل فرسایش خاک، استفاده از پتانسیل‌های محیطی، تغییر الگو و شیوه کشت و بسیاری موارد دیگر هستند و می‌توانند به کاهش فقر روستایی و جلوگیری از مهاجرت و توسعه مناطق روستایی و توسعه پایدار مدد رسانند.

براساس نتایج این تحقیق، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- با توجه به نتایج یافته‌های توصیفی پژوهش، از آنجاکه بیشترین اعضا را مردان تشکیل دادند پیشنهاد می‌گردد زمینه حضور زنان نیز در تعاونی‌ها فراهم گردد.
- از آنجا که مشخص شد اعضا جوان و دارای سابقه عضویت کمتر در تعاونی هستند، لذا این مسئله نیازمند توجه بیشتر برای ارتقای عملکرد شرکت است.
- تأمین آب و لوله‌کشی مزارع و به کارگیری روش‌های نوین آبیاری قطره‌ای مزارع از جمله ویژگی‌هایی است که در عوامل محیطی مؤثر است، بنابراین تقویت آنها توصیه می‌گردد.
- برای افزایش بیشتر تأثیر تعاونی در محیط زیست لازم است ویژگی‌های اجتماعی آنها نظیر سطح ارتباطات، دسترسی به اطلاعات و میزان شرکت در کلاس‌های آموزشی موردنیاز آنان توسعه یابد.
- تعاونی‌ها می‌توانند از طریق تعیین استانداردهای لازم جهت استفاده از مواد شیمیایی در امور کشاورزی و نیز مصرف کودها و سموم مطلوب تر به کاهش تخریب محیط زیست کمک کنند و باعث افزایش عملکرد و درآمد اعضا گردند.

- از آنجا که نسبت به روستاها و جمعیت آنها در شهرستان گناوه، روستاها و جمعیت محدودی در تعاونی عضو بودند، لذا پیشنهاد می‌گردد تعاونی‌ها با تبلیغات گسترده و اطلاع‌رسانی و افزایش آگاهی روستاییان، زمینه عضویت آنها در تعاونی تولید را فراهم آورند.

پیشنهاد برای تحقیقات آتی

- در این پژوهش اثرات عوامل محیطی و اجتماعی بر تعاونی‌های تولید بررسی شد، لذا پیشنهاد می‌گردد محققان سایر ابعاد تأثیرگذار را در پژوهش‌های دیگر مورد بررسی قرار دهند.

- پژوهش حاضر در شهرستان گناوه انجام گردید، لذا پیشنهاد می‌گردد در سایر شهرستان‌های استان بوشهر مشابه چنین پژوهشی انجام گیرد.

- در پژوهش‌های بعدی به تأثیر تعاونی‌های تولید بر وضعیت اشتغال روستاییان پرداخته شود.

- علاوه بر تعاونی تولید، به بررسی اثرات سایر تعاونی‌ها از جمله مسکن، مصرف و ... نیز پرداخته شود.

منابع

احدنژاد، م. (۱۳۸۹). طرح تعیین محدوده روستای مجنون، دهستان رودحله، بخش ریگ، شهرستان گناوه. بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان بوشهر.

امینی، ا. م. و اسماعیلی فلاح، م. (۱۳۸۷). موفقیت شرکت‌های تعاون روستایی استان اصفهان و ارزیابی سازه‌های مؤثر بر آن. علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۲(۴۶)، ۲۷۳-۲۸۸.

باصری، ب.، صادقی، ح. و خاکسار، غ. (۱۳۸۹). بررسی عملکرد تعاونی‌های تولید در کشاورزی ایران. پژوهش‌های اقتصادی، شماره ۳، ۱-۲۴.

بوذرجمهری، خ. و هادیزاده بزاز، م. (۱۳۹۲). واکاوی و بررسی سازه‌های مؤثر در توسعه تعاونی‌های تولید روستائی استان خراسان رضوی از نظر کارشناسان. *جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای*، شماره ۸، ۸۵-۱۰۰.

پهلوانی، م.، کریم، م. ح. و قربانی، ح. (۱۳۸۷). بررسی و نظرسنجی درباره مشکلات و توانمندی‌های بخش تعاون در استان سیستان و بلوچستان. *فصلنامه روستا و توسعه*، شماره ۱، ۱۰۱-۱۲۹.

حیدری ساریان، و. و باختر، س. (۱۳۹۵). بررسی نقش تعاونی‌های تولید روستایی در توانمندسازی اجتماعی کشاورزان گندمکار، مطالعه موردی: شهرستان اسلام آباد غرب. *پژوهش‌های جامعه‌شناختی*، ۱۰(۲)، ۹۷-۱۱۳.

حیدری ساریان، و. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی، مطالعه موردی: شهرستان پارس‌آباد. *فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۴(۲)، ۱۵۲-۱۶۵.

حیدری ساریان، و. (۱۳۸۵). تشکیل تعاونی‌های تولید روستایی گامی اساسی در جهت نیل به توسعه پایدار محیطی. *جهاد*، شماره ۲۷۵، ۲۵۸-۲۷۶.

سازمان تعاون روستایی استان بوشهر (۱۳۹۴).

سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۰)، مرکز آمار ایران.

شاه‌ولی، م. و قیصاری، ح. (۱۳۹۰). تعیین توانمندی زیست‌محیطی کشاورزان عضو تعاونی‌های تولید روستایی و عوامل مؤثر بر آن در استان فارس. *روستا و توسعه*، ۱۴(۲)، ۳۱-۵۱.

شعبانعلی فمی، ح.، خانی، ف.، چوبچیان، ش. و رستمی، ف. (۱۳۸۷). تحلیل عوامل اقتصادی مؤثر بر تشکیل تعاونی‌های زنان در ایران. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، شماره ۶۶، ۱۱۷-۱۳۱.

صدیقی، ح. و درویشی‌نیا، ع. ا. (۱۳۸۱). بررسی میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی تولید روستایی استان مازندران. *مجله علوم کشاورزی ایران*، شماره ۲، ۳۲۳-۳۱۳.

قرزل، ع. و کوهستانی، ح. (۱۳۸۹). بررسی جایگاه تعاونی‌های تولید روستایی تولید محصولات کشاورزی با تأکید بر محصولات استراتژیک، مطالعه موردی: استان گلستان. *فصلنامه تعاون روستا*، شماره ۴ و ۵، ۷۹-۹۷.

کریمی، ش. و آگهی، ح. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها، مطالعه موردی تعاونی‌های تولیدی محصولات خارج از فصل در استان کرمانشاه. *روستا و توسعه*، ۱۳(۲)، ۳۱-۶۰.

ملکی، ب. و ابراهیم‌زاده، ع. (۱۳۷۸). *شرکت تعاونی از تصمیم تا تشکیل*. تهران: نشر رویکرد.
 نکویی نائینی، ع.، علی بیگی، ح. و زرافشانی، ک. (۱۳۸۸). واکاوی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های روستایی شهرستان کرمانشاه. *فصلنامه روستا و توسعه*، شماره ۴، ۱-۲۲.

Alexander, W.G. (2009). *Cooperation in the European Market Economics*.
 Bombay: Asia Publishing, 540-549.

Azadi, H., Hosseininia, GH., Zarafshani, K., Heydari, A., & Witlox, F. (2010).
 Factors influencing the success of animal husbandry cooperatives: A case
 study in Southwest Iran. *Journal of Agriculture and Rural Development in
 the Tropics and Subtropics*, 2: 89- 99.

Champoko, N. (2006). *Cooperatives Group Work*. Cambridge: Harvard
 University.

Downinga, M., Timothy, A., & Volkb, D. A. (2005). *Development of new
 generation cooperatives in agriculture for renewable energy research*.
 development, and demonstration projects, *Biomass and Bioenergy*, 28.

Espallardo, M., Lario, N., & Tantius, P. (2009). *Farmers satisfaction and
 intention to continue as members of agricultural marketing cooperatives:
 a test of the neoclassical and transaction costs theories*. Paper prepared for
 presentation at the 113th EAAE seminar "a resilient European food
 industry and food chain in a challenging world", chaina, crece, date as in:
 September 6(3), pp1-11.

Garnevaska, E., Lio, G., & Shadbolt, M.(2011). Factor for successful development

- of farmer cooperative in northwest China. *International Food and Agribusiness Management Review*, 4: 69- 84.
- Harper, M. (2010). The critical factors for the success of cooperatives and other groups. Washington DC. *Journal of Studies in the Social Philosophy of Cooperation*, 3(1), 223-240.
- ILO (International Labor Office). (2007). *Cooperative branch issues fact sheets on how cooperative contribute to addressing ILO priority issues of work*. Coop fact sheet, 1: 1-2.
- Krause, D. R., Handfield, R., & Beverly, B.T. (2006). The relationships between supplier development, commitment, social capital accumulation and performance empowerment. *Journal of Operations Management*, 25: 528-545.
- Muthyalu, M. (2013). The factors that influence the participation of cooperative members in the agricultural input and output Marketing, A Case Study of Adwa District, Ethiopia . *Journal of Business Management & Social Sciences Research* .Vol. 2, No.4, April 2013 .
- Scrimgeour, F., McDermott, A., Saunders, C., Shadbolt, N., & Sheath., G. (2006). *New Zealand agribusiness success: An approach to exploring the role of strategy, structure and conduct on firm performance*, paper Presented at to New Zealand Agricultural and Resource Economics Society, 25-27.
- United Nations (2007). *Developing women's entrepreneurship and e-business in green cooperatives in the Asian and Pacific region*. New York.

Environmental and Social Factors Affecting on Performance of Rural Productive Cooperatives in Genaveh Township

V. Heidari Sarban^{3*}, M. Ziarati⁴

Received: Dec 19, 2016

Accepted: May 28, 2017

Abstract

The current paper aims to investigate the environmental and social factors affecting on performance of rural production cooperatives in the Township of Genaveh. The research tool used in measuring the questionnaire was made by the researcher. The population of this research included 96 farmer's memberships of productive cooperatives in the Township of Genaveh. The questionnaire design, were used 4 social indicators in the form of 21 items, and 3 environmental indicators in the form of 25 items. For analyzing of data, were used from Pearson correlation and multivariate regression with SPSS software. The results of Pearson correlation coefficient showed that there were significant relationships between all components of social factors, components of social confidence with the value of 0.670 and among of environmental factors components, soil management component with the value of 0.540 had the most effects on productive cooperatives performance. The results of multivariate regression showed that among of social factors components, the social confidence component with the value of 0.670, and among of environmental factors components, soil management component with the value of 0.540 had the most effects on productive cooperatives performance. The results of the Beta coefficient indicated that the social confidence variable with the value of 0.785 and soil management variable with the value of 0.695 predict the rural Productive cooperatives performance. In addition, the results of single sample T test indicated that the social and environmental factors variables had affected on production cooperatives performance. From among of mentioned variables, social confidence variable with a value of 3.94 had the highest effect and soil management variable with a value of 3.24 had the least effect on the dependent variable.

Keywords: Productive Cooperative, Sustainable Development, Rural Development, Environmental Factors, Social Factors, Genaveh Township.

---

3. Associate Professor, Department of Geography, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

* Corresponding Author

E-mail: vheidadri56@gmail.com

4. Master Student, Department of Geography, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran